

ные значения. Выдвинуты предложения об использовании предлагаемой методики оценивания социальной среды как инструментария для решения практических задач, возникающих в процессе ее развития и модернизации, эффективного использования бюджетных средств, правильной расстановки приоритетов при планировании социальных программ.

Ключевые слова: социальная среда, сферы жизнедеятельности, номенклатура показателей, система показателей, единичные и обобщающие показатели, социальные стандарты.

OBJECTIVE ASSESSMENT OF THE SOCIAL ENVIRONMENT OF THE POPULATION VIABLE

Blagorazumova O. V.

It is developed a system of individual and aggregate indicators to assess the social environment and its structural elements — the spheres of the society on the basis of the adopted concept. It is developed their quantitative importance. It is put forward proposals for the use of the proposed methodology to assess the social environment as a tool to solve practical problems of the process of development and modernization, effective use of budget funds, the correct priority in the planning of social programs.

Key words: social environment, the sphere of viable, the range of indicators, the systems of indicators, single and summary indicators, social standards.

УДК 331.522.4

КАТЕГОРІЇ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ І ВАРТОСТІ РОБОЧОЇ СИЛИ: ІСТОРИКО-ГЕНЕТИЧНИЙ ЗВ'ЯЗОК

О. М. Носик, кандидат економічних наук, доцент
Національний фармацевтичний університет

Доведено, що категорія вартості робочої сили є історично вихідною клітинкою людського капіталу, а їх змістовний зв'язок визначають категорії «людина», «робоча сила», «вартість робочої сили», «необхідний і додатковий продукти». Історичний розвиток економічних категорій визначено як єдність трансформацій суто економічної і соціальної складових їх змісту. Обґрунтовано зростання ролі соціального капіталу як складової людського капіталу в період постіндустріальних перетворень.

Ключові слова: *вартість робочої сили, людський капітал, формаційний та цивілізаційний підходи, соціальний капітал, економіка знань.*

Постановка проблеми. Становлення економіки знань спричиняє суттєві трансформації змісту, структури та соціально-економічної ролі людського капіталу, що значно актуалізує теоретичні дослідження його історичних витоків та перспектив. Теоретичне і практичне значення наукових розробок у цьому напрямі пов'язане також з тим, що в Україні у сучасний період спостерігається дисфункція людського капіталу, що виявляється у розривах між рівнями освіти і оплати праці, ринками освітніх послуг і праці, витратами у формування і накопичення людського капіталу та доходом його власника тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепція людського капіталу була започаткована у 60-ті роки ХХ ст. американськими вченими, лауреатами Нобелівської премії Т. Шульцем і Г. Беккером та отримала подальший розвиток у творах вітчизняних і зарубіжних учених-фахівців з економіки, соціології, філософії та ін. Але важливо пам'ятати, що ця концепція спирається на теоретичний фундамент, закладений економічною наукою протягом великого історичного періоду та представлений низкою економічних категорій, які у сукупності є у певному сенсі тими «елементарними клітинками» [1, с. 112], що формують зміст людського капіталу та визначають особливості і напрями його розвитку в умовах постіндустріальних перетворень — категорії праці, робочої сили, трудових ресурсів, людських ресурсів, людського потенціалу тощо [2; 3]. На нашу думку, до таких «елементарних клітинок» належить економічна категорія вартості робочої сили, яка є однією з історично-початкових форм соціально-економічних відносин з приводу формування, накопичення та реалізації людського капіталу в сучасних умовах.

Формулювання цілей. Метою статті є обґрунтування на базі історико-генетичного методу дослідження взаємозв'язку економічних категорій «вартість робочої сили» і «людський капітал», що є методологічною основою виявлення нових характеристик та змін у структурі людського капіталу в умовах постіндустріальних соціально-економічних перетворень.

Вклад основного матеріалу. Категорія людського капіталу є специфічною економічною категорією, що відображає соціально-економічні явища і процеси, притаманні сучасному етапу трансформації індустріального суспільства у постіндустріальне. Узагальнюючи сучасні визначення людського капіталу в економічних наукових джерелах, можна виокремити такі головні підходи до тлумачення його сутності: факторний, інвестиційний, комплексний (рис. 1).

Рис. 1. Головні підходи до визначення змісту економічної категорії «людський капітал»

У факторному аспекті людський капітал як чинник суспільного виробництва тлумачиться у зв'язку з такими категоріями, як робоча сила, ресурси. Це сукупність здатностей людини, що виступає фактором суспільного виробництва та зростання вартості. Так, М. Довбенко, розкриваючи наукові здобутки Т. Шульца, пише: «Згідно з теорією людського капіталу у виробництві взаємодіють два фактори — фізичний капітал (засоби виробництва) і людський капітал (здобуті знання, навички, енергія, що можуть бути використані у виробництві товарів та послуг) [4, с.180]. Н. Томчук вважає, що виділення фактора «людського капіталу» дозволяє ідентифікувати принципово важливе джерело економічного зростання, яким є знання і кваліфікація [6, с. 98]. С. Клімов визначає людський капітал як сукупність здатностей, що забезпечують можливість їх носію отримувати дохід [7, с. 15].

Людський капітал у ракурсі інвестиційного підходу «зводиться до оцінки суспільних витрат (держави та індивіда) на накопичення знань та навичок як інвестицій і визначення прибутку, який формується від їх реалізації впродовж усього трудового життя людини. Йдеться в широкому розумінні цього поняття про інвестиції у людину (освіту, перепідготовку кадрів, науку, здоров'я, екологію, духовний розвиток, фізичну культуру, мобільність формування інтелектуальної власності) та їх суспільно значущу (зокрема економічну) відтворювальну віддачу» [1, с. 441–442]. «Людський капітал — це вартість інвестицій у вигляді витрат із приводу формування, розвитку і використання здібностей і знань людини щодо створення доданої вартості» [8, с. 261].

Прикладом комплексного підходу до визначення людського капіталу, що поєднує факторний та інвестиційний підходи, може бути таке положення Т. Кір'яна: «Людський капітал — це соціально-економічна категорія, похідна від категорій “робоча сила”, “трудова ресурси”, “трудова потенціал”, “людський фактор”. Його можна розглядати як сукупність природних здатностей працівника (здоров'я, творчих здатностей та ін.), а також самостійно

ним накопичених (придбаних у результаті життєвого досвіду) і розвинених унаслідок інвестування в освіту, професійну підготовку й оздоровлення» [3, с. 73].

На нашу думку, категорія вартості робочої сили є важливою і необхідною складовою категоріального ряду концепції людського капіталу, насамперед у контексті комплексного підходу до визначення економічної природи останнього. Розглянемо зв'язок зазначених категорій на базі історико-генетичного методу дослідження, який «застосовують тоді, коли ставлять за мету дослідження сутнісної природи функціонуючої системи, визначення механізмів та етапів її становлення й саморозвитку. Йдеться про єдиний взаємопов'язаний комплекс завдань: зрозуміти суть системи можливо лише на основі дослідження закономірностей, що забезпечили її генезу, становлення і розвиток» [1, с. 111]. Дослідження людського капіталу та його змістовних перетворень на сучасному етапі міжсистемної трансформації потребує з'ясування його генетичного коду як системи економічних категорій, серед яких — категорія вартості робочої сили.

Перший етап дослідження на основі історико-генетичного методу полягає у виявленні першооснови системи, її елементарної клітинки, що являє собою, з одного боку, найпростішу абстракцію, а з другого — конкретно-історичну форму, з утвердження якої розпочинається процес становлення та розвитку відповідної системи [1, с. 111–112]. Однією з клітинок змісту людського капіталу є категорія вартості робочої сили, яка відображає специфіку соціально-економічних відносин індустріальної стадії суспільного розвитку на ринкових засадах, головним ресурсом якого виступає не праця, а капітал. Ці категорії змістовно пов'язують поняття «людина», «робоча сила», «товар робоча сила», «вартість товару робоча сила», «необхідний і додатковий продукти» (рис. 2).

По-перше, *людина як носій робочої сили та власник людського капіталу*: робочу силу — здатність до праці і людський капітал у контексті комплексного підходу як здатність до створення додаткового продукту та інвестиції у її формування та накопичення змістовно поєднують їх персоніфікація, олюднення, невіддільність (невідчужуваність) від людини.

По-друге, *товарна форма*: як в умовах індустріальної стадії, так і у період постіндустріальних перетворень включення людини (носія робочої сили чи власника людського капіталу) в суспільне виробництво базується на використанні ринкового механізму (ринків праці, інтелектуальної власності та ін.). Отже, можна стверджувати про наявність загального для робочої сили і людського капіталу важливого і необхідного етапу їх суспільної реалізації, суспільного визнання — етапу комерціалізації, набуття товарної форми. Треба підкреслити, що комерціалізація (набуття товарної форми) є необхідною умовою реалізації всіх складових людського капіталу.

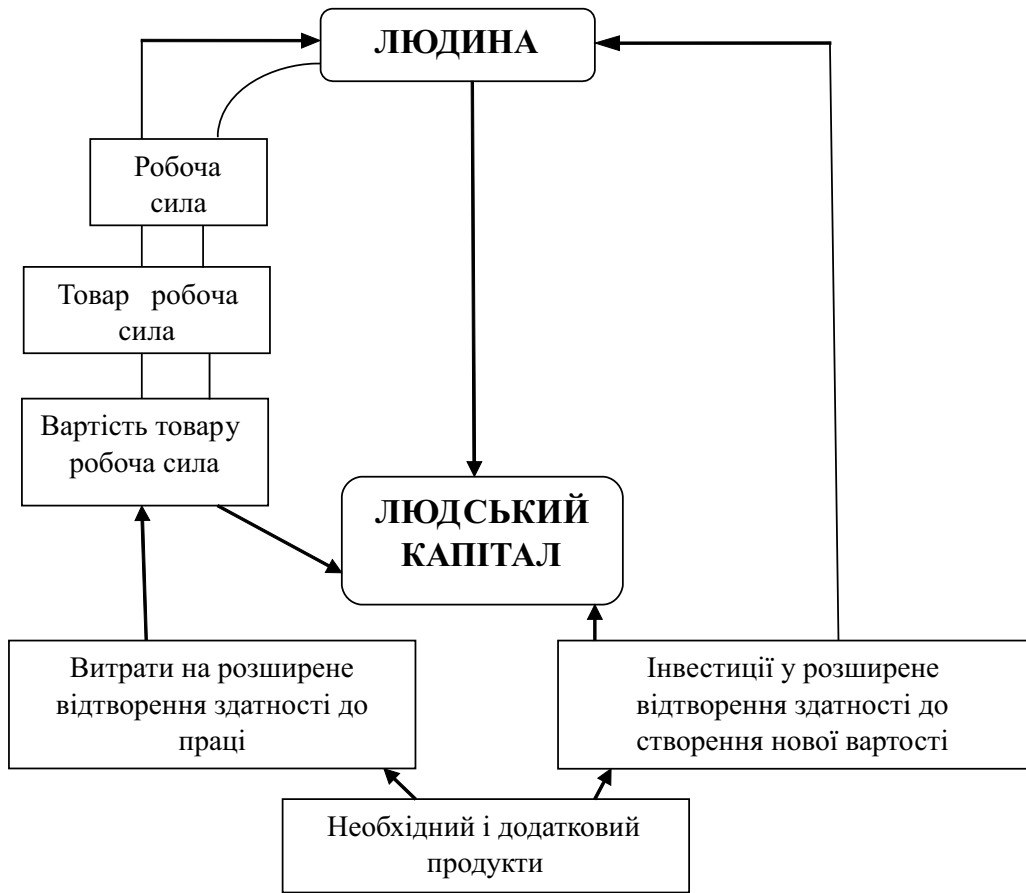

Рис. 2. Категоріальний ряд історико-генетичного зв'язку вартості робочої сили і людського капіталу

По-третє, *структура вартості робочої сили та людського капіталу*: головній складовій вартості робочої сили — витратам на задоволення фізіологічних потреб працівника та його родини, на навчання, історичний, моральний елемент і складовим людського капіталу: інтелектуальний, біофізичний, соціальний капітали притаманна певна змістовна єдність. Тільки вартість робочої сили формують витрати на розширене відтворення здатності людини до праці, а вартість людського капіталу — інвестиції у розширене відтворення здатності людини як його власника до створення нової вартості. Певна єдність притаманна також джерелам витрат і інвестицій, що розглядаються. Стосовно вартості робочої сили це насамперед необхідний продукт і та частка додаткового продукту, що використовується на розширене відтворення робочої сили; стосовно людського капіталу — це економічні форми необхідного і до-

даткового продуктів, що є доходами інституційних інвесторів у людський капітал (домогосподарств, бізнесу, держави): заробітна плата, прибуток, податки, що формують дохідну складову державного бюджету, тощо.

Таким чином, економічним категоріям вартості робочої сили і людського капіталу притаманний певний змістовний зв'язок: персоніфікація, комерціалізація, ринковий механізм суспільного визнання, єдність складових вартості, наявність загальних джерел витрат і інвестицій тощо. Це дає підстави для висновку про наявність між ними історико-генетичного зв'язку: категорія вартості робочої сили є однією з вихідних клітинок людського капіталу.

У процесі суспільного розвитку зміст категорії вартості робочої сили трансформується, набуваючи нових характеристик. Формування наукових поглядів щодо здатностей людини як на її людський капітал є відображенням цього змістовного розвитку.

Зміст економічних категорій характеризується суто економічною і соціальною складовими, що зумовлено соціально-економічною природою суспільного виробництва і відображає її. Суто економічна складова — це, поперше, критеріальні ознаки, притаманні економічним явищам та процесам незалежно від історичного етапу суспільного розвитку, сутнісне ядро змісту економічної категорії, основа її змістовної цілісності. По-друге, суто економічна складова змісту категорії включає ознаки, що є похідними від критеріальних, визначаються ними, а також соціальною складовою. Тобто, похідні ознаки суто економічного змісту категорії змінюються у процесі суспільного розвитку.

Соціальна складова змісту економічної категорії відображає ті характеристики економічного явища чи процесу, що спричинені специфікою певного етапу розвитку суспільства. Так, ще у 1972 р. професор Ленінградського державного університету А. Малофеев і кандидат економічних наук В. Скал, аналізуючи розвиток товарно-грошових відносин в умовах соціалізму, наголошували на тому, що зрілість тієї чи іншої економічної категорії визначається її соціальним змістом [9, с. 208].

Спираючись на знання соціальної складової змісту економічного явища можна визначити його історичні перспективи. Таким чином, розвиток економічного явища — це певні трансформації його суто економічного (насамперед похідних економічних ознак) і соціального змісту у їх взаємозв'язку і взаємозалежності протягом певного періоду суспільного розвитку.

Як приклад взаємозалежного розвитку економічної і соціальної складових змісту економічних категорій розглянемо змістовний розвиток категорії товару, застосовуючи формаційний підхід (табл.1). Як пише А. Гальчинський, традиційно вісь історичної еволюції розглядається у подвійній визначеності — крізь призму суспільно-формаційного розвитку і на основі принципів

загальноцивілізаційного процесу [1, с. 295]. Формацийний підхід є основою аналізу економіки докапіталістичних, капіталістичних, соціалістичних економічних відносин.

Таблиця 1

**Трансформації змісту економічної категорії товару
(формаційний підхід)**

Капіталізм	Соціалізм
<i>Товарне виробництво</i>	
Всезагальне (капіталістичне) товарне виробництво, спрямоване на отримання прибутку	«Відносини товарного виробництва не є самостійними, вони є включеними у систему відносин планомірно організованого виробництва» [10, с. 204]
<i>Соціальна складова змісту товару</i>	
Товар — втілення капіталістичних соціально-економічних відносин. «До жовтневої революції політична економія знала лише товари капіталістичного господарства, що втілювали у собі антагоністичні класові суперечності капіталізму, стихійну природу приватного виробництва» [9, с. 210]	Продукт соціалістичного виробництва, планомірно організованого та спрямованого на задоволення суспільних (державних) потреб. «Державний продукт — продукт соціалістичної фабрики, що обмінюється на селянське продовольство, не є товаром у політико-економічному сенсі, в будь-якому разі не тільки товар, уже не товар, перестає бути товаром» [11, с. 276]. «Продукти соціалістичних підприємств, що обмінюються на продукцію селянських господарств, не можна ототожнювати з товарами, що виробляються при капіталізмі. Такі продукти відображають вже інші виробничі відносини, іншу суспільну природу. Ще більш корінних якісних змін зазнає товар при соціалізмі» [9, с. 210–211]
<i>Похідні економічні ознаки</i>	
Всезагальна форма економічних відносин, клітинка капіталістичних економічних відносин. «Багатство суспільств, у яких панує капіталістичний спосіб виробництва, виступає як величезне скупчення товарів, а окремий товар — як елементарна форма цього багатства» [12, с. 43]	Обмеженість товарної форми економічних відносин. У соціалістичні економіці ознаки товару найбільш притаманні продуктам праці, що продаються на колгоспному ринку, найменш притаманні продуктам, що реалізуються у державній та кооперативній роздрібній торгівлі. Головна маса засобів виробництва планомірно розподіляється між підприємствами [10, с. 205]

Закінчення табл. 1

Капіталізм	Соціалізм
Критеріальні економічні ознаки (ядро) змісту товару	
Об'єкт обміну, єдність споживчої і мінової вартості	Об'єкт обміну, єдність споживчої і мінової вартості

Ядро суто економічної складової змісту товару — це ті його ознаки, на базі яких товарна форма економічного блага виокремлюється від нетоварної форми: об'єкт обміну, єдність споживчої і мінової вартостей, вартість, корисність, цінність та ін.; похідні економічні ознаки — матеріальність чи нематеріальність продукту, внутрішня структура, види; соціальна складова; якщо спиратися на формаційний підхід, то це відмінності товару при простому і всезагальному (капіталістичному) товарному виробництві, в умовах соціалізму тощо.

Як видно з табл. 1, історичний розвиток категорії товару в контексті формаційного підходу (капіталізм, соціалізм) становить процес взаємопов'язаної трансформації соціальної і суто економічної складових її змісту при збереженні критеріальних економічних ознак. Якщо спиратися на сполучення формаційного та цивілізаційного підходів, то на постіндустріальній стадії, наприклад, змісту таких специфічних товарів, як знання та інформація, притаманні суттєві економічні і соціальні відмінності, що спричиняє необхідність їх виокремлення з маси традиційних товарів.

Внутрішня структура та трансформації змісту категорії робочої сили як історичні зміни його економічної і соціальної складових у контексті формаційного підходу відображено у табл. 2.

Таблиця 2

**Трансформації змісту економічної категорії робочої сили
(формаційний підхід)**

Капіталізм	Соціалізм
Соціальна складова змісту робочої сили	
1. Марксистський підхід: відносини експлуатації найманої праці капіталом; витрати на робочу силу є перемінним капіталом. 2. Неокласичний підхід: відносини купівлі-продажу послуг робочої сили	Соціалістична робоча сила. «Мета соціалізму полягає не у простому відтворенні здатності працівника до праці, а у створенні умов для всебічного і гармонійного розвитку усього суспільства і кожного його члена окремо» [15, с. 83]

Капіталізм	Соціалізм
<i>Похідні економічні ознаки</i>	
<p>1. Марксистський підхід: товар. Характерною особливістю капіталістичної епохи є той факт, що робоча сила для самого працівника приймає форму належного йому товару, а тому його праця приймає форму найманої праці [12, с. 178].</p> <p>2. Неокласичний підхід — товарна форма послуг робочої сили. При капіталізмі на відміну від робовласництва і кріпацтва робоча сила сама по собі не є предметом купівлі-продажу, продаються її послуги на певний обумовлений контрактом час [14, с. 185]</p>	<p>Робоча сила — не товар. Це безперечно. Але ця обставина не обмежує сфери товарних відносин, оскільки працівники при соціалізмі отримують заробітну плату і купують на неї предмети особистого споживання та ін. [9, с. 208].</p> <p>Соціалістична робоча сила не є товаром, оскільки працівники з'єднуються з усупільненими засобами виробництва не за принципом відшкодування з виробленого продукту вартості робочої сили, а на основі принципу привласнення за працею [15, с. 83]</p>
<i>Критеріальні економічні ознаки (ядро) змісту робочої сили</i>	
Здатність людини до праці	Здатність людини до праці

Із табл. 2 видно, що зміни у розумінні категорії робочої сили відповідно до формаційного підходу (капіталізм-соціалізм) у першу чергу притаманні соціальній складовій її змісту.

На нашу думку, змістовний розвиток вартості робочої сили як єдність трансформацій соціальної і суто економічної складових цієї категорії в умовах постіндустріальних трансформацій є одним з витоків концепції людського капіталу (табл. 3).

Спираючись на матеріал табл. 3, слід підкреслити, що на індустріальній стадії суспільного розвитку спостерігаються певні трансформації суто економічної і соціальної складових змісту категорії вартості робочої сили і категорій, що з нею пов'язані, залежно від суспільних умов: 1) здатність до праці може бути товаром або не мати товарної форми: представники неокласичного напрямку економічної теорії вважають, що товаром є послуга робочої сили чи послуга праці; 2) можливі різні підходи до визначення критеріїв вартості робочої сили, але так чи інакше вона безпосередньо пов'язана та є основою відтворення здатності до праці, у тому числі розширеного. В умовах постіндустріальних перетворень економічна теорія визначає витрати розширеного відтворення здатності до праці (вартість робочої сили) як інвестиції у людину,

тобто як людський капітал. «У людський капітал здійснюються інвестиції. Це витрати на підтримання здоров'я, на здобуття освіти, витрати, пов'язані з пошуком роботи, одержання необхідної інформації, міграцією, професійною підготовкою на виробництві тощо» [4, с. 180]. Таким чином, розвиток економічної і соціальної складових змісту вартості робочої сили безпосередньо пов'язаний із формуванням концепції людського капіталу.

Таблиця 3

Змістовний розвиток категорії вартості робочої сили як вихідної клітинки людського капіталу у контексті формаційного і цивілізаційного підходів

Категорія	Цивілізаційний підхід			Прості індустріальні перетворення
	Індустріальна стадія		Соціалізм	
	Формаційний підхід			
	Капіталізм	Соціалізм		
1	2	3	4	
Робоча сила	Здатність людини до праці	Здатність людини до праці	Сукупність здатностей людини до продуктивної діяльності	
Вартість робочої сили	1. Марксистський підхід: «Вартість робочої сили, як і будь-якого іншого товару, визначається робочим часом, необхідним для виробництва, а отже, і відтворення цього специфічного предмета торгівлі» [12, с. 178]. 2. Неокласичний підхід: «Вартість робочої сили може визначатися лише одним з наступних способів. Або це прожитковий мінімум («залізний закон»), або її довільно встановлює центральний орган (держава), або, нарешті, вартість робочої сили, як і решта вартості (рівноважні ціни), визначаються ринковим попитом та пропозицією. Саме цей останній, третій, принцип діє в ринковій	Працівники соціалістичних підприємств отримують за свою працю не вартість або ціну робочої сили, а певну частку в продукті своєї праці. Тому необхідні праця і продукт визначаються вже не вартістю робочої сили, а ступенем їх участі в суспільному виробництві, розвитком продуктивних сил суспільства, потребами всебічного розвитку особистості [9, с. 282]. Вартість робочої сили довільно встановлює держава [14, с. 185].	ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ	

1	2	3	4
	економіці. Але в такому разі формування вартості робочої сили здійснюється на основі принципів граничності [14, с. 185]		
Розширене відтворення робочої сили	Нижчу, або мінімальну, межу вартості робочої сили утворює вартість тієї товарної маси, без щоденного припливу якої носій робочої сили, людина, не був би спроможним відновлювати свій життєвий процес, тобто вартість фізично необхідних життєвих засобів. Якщо ціна робочої сили падає до цього мінімуму, то вона падає нижче вартості, оскільки за таких умов робоча сила може підтримуватися і виявлятися лише в хиріючому вигляді. Однак вартість будь-якого товару визначається робочим часом, який потрібен для виробництва товару нормальної якості [12, с. 182–183]	Зміст розширеного відтворення робочої сили включає в себе підтримку і безперервне відновлення здатності до праці [10, с. 246]	Інвестиції у розширене відтворення людського капіталу

Метою другого етапу історико-генетичного аналізу людського капіталу є дослідження історизму системи. «Реалізується це завдання на основі характеристики функціональних форм системи, що утворюються у процесі її розвитку» [1, с. 112]. Як уже підкреслювалося, категорія людського капіталу є специфічною економічною категорією, що відображає особливості постіндустріального суспільного розвитку.

Стверджуючи це, треба окремо розглянути наукову позицію авторів підручника «Сучасні економічні теорії» стосовно зв'язку категорій, що розглядаються: «...вартість робочої сили і людський капітал — категорії взаємопов'язані, оскільки за всіх відмінностей це інвестиції в людину. Але,

по-перше, як джерело ріки, з якого вона починається, не можна порівняти із самою рікою, так само не можна порівняти категорії «вартість робочої сили» і «людський капітал». По-друге, якщо ми хоч якоюсь мірою ототожнюємо ці дві категорії, то неминуче доходимо висновку, що начебто категорія «людський капітал» не породження нової, інформаційної економіки, а категорія, властива й індустріальному суспільству. Тим самим заперечується історичний характер цієї категорії, її конкретно-історична визначеність» [13]. Як видається, визначення вартості робочої сили вихідною клітинкою людського капіталу не є їх ототожненням. Між ними є історико-генетичний зв'язок, але це не є підставою для визначення людського капіталу загальною категорією індустріальної та постіндустріальної стадій суспільного розвитку.

На третьому етапі історико-генетичного аналізу «основна мета дослідження переноситься у площину виявлення, з одного боку, історично-конкретних характеристик системи, а з другого — перспектив її розвитку [1, с. 113]. На нашу думку, в умовах формування і розвитку економіки знань структура та функції людського капіталу суттєво трансформуються у напрямі значного зростання ролі такої його складової, як соціальний капітал. Якщо звернутися до історично вихідної клітинки людського капіталу — вартості робочої сили, то це у певному сенсі зростання значення історичного, морального елементу її структури. «Розмір так званих необхідних потреб, так само як і способи їх задоволення, самі являють собою продукт історії і залежать значною мірою від культурного рівня країни, між іншим, значною мірою і від того, за яких умов, а отже, з якими життєвими звичками і домаганнями сформувався клас вільних робочих» [12, с. 181]. У сучасний період соціальний капітал все більше визначає можливості накопичення і реалізації людського капіталу та його складових, зокрема інтелектуального, біофізичного капіталів.

Висновки. Категорія вартості робочої сили в історико-генетичному аспекті є однією з вихідних клітинок людського капіталу. Їх змістовно пов'язують поняття: «людина», «робоча сила», «товар робоча сила», «вартість товару робоча сила», «необхідний і додатковий продукти», «відтворення робочої сили». Певна єдність притаманна головним складовим вартості робочої сили: витрати на задоволення фізіологічних потреб працівника та його родини, на навчання, історичний, моральний елемент і складовим людського капіталу: інтелектуальний, біофізичний, соціальний капітали. Джерелами витрат, що формують вартість робочої сили, і інвестицій у людський капітал є необхідний і додатковий продукти, що приймають різні економічні форми.

Змістовний розвиток вартості робочої сили як єдність трансформацій соціальної і суто економічної складових цієї категорії є одним з історико-

генетичних витоків концепції людського капіталу. Знання елементарної клітинки людського капіталу є підґрунтям визначення особливостей та перспектив його розвитку в умовах постіндустріальних трансформацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гальчинський А. С. Економічна методологія. Логіка оновлення : курс лекцій / А. С. Гальчинський. — К. : АДЕФ-Україна, 2010. — 572 с.
2. Дерій Ж. В. Теоретичні аспекти розвитку теорій людського капіталу / Ж. В. Дерій [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/2_KAND_2013/Economics/14_125292.doc.htm
3. Кір'ян Т. Людський капітал в історії економічної думки / Т. Кір'ян // Економіка України. — 2008. — № 9. — С. 64–73.
4. Довбенко М. В. Сучасна економічна теорія. Економічна нобелеологія : навч. посіб. / М. В. Довбенко. — К. : Вид. центр «Академія», 2005. — 336 с.
5. Пакуліна А. А. Розвиток соціального комплексу як домінанта формування нової інноваційної економіки XXI століття / А. А. Пакуліна // Materiály ix mezinárodní vědecko — praktická conference «Věda a technologie: krok do budoucnosti — 2013» (27 února — 05 března 2013 roku). — Díl 06. Ekonomické vědy: Praha: Publishing house «Education and science» s.r.o 2013. — 112 S.
6. Томчук Н. Эволюция научных взглядов на человеческое развитие / Н. Томчук // Экон. теория. — 2005. — № 3. — С. 95–105.
7. Климов С. М. Интеллектуальные ресурсы общества : монография / С. М. Климов. — СПб. : ИВЭСЭП, Знание, 2002. — 199 с.
8. Методология управления трудовыми ресурсами : монография / И. В. Гуськова, А. П. Егоршин, С. Н. Кулагина и др. ; под ред. И. В. Гуськовой, А. П. Егоршина. — Н. Новгород : НИМБ, 2008. — 352 с.
9. История политической экономии социализма. Очерки. — Л. : Изд-во ЛГУ, 1973. — 383 с.
10. Курс политической экономии : в 2 т. Т. II. Социалистический способ производства / под ред. Н. А. Цаголова. — М. : Экономика, 1970. — 670 с.
11. Ленин В. И. Наказ от Совета Труда и Оборона местным советским учреждениям / В. И. Ленин. — Полн. собр. соч. — 5 изд. — Т. 43. — С. 266–291.
12. Маркс К. Капітал. Т. 1, кн. 1: Процесс производства капитала / К. Маркс. — Маркс К., Энгельс Ф. Соч. — Т. 23.
13. Чухно А. А. Сучасні економічні теорії : підручник / А. А. Чухно, П. І. Юхименко, П. М. Леоненко ; за ред. А. А. Чухна. — К. : Знання, 2007. — 878 с.
14. Брагинский С. В. Политическая экономия: дискуссионные проблемы, пути обновления / С. В. Брагинский, Я. А. Певзнер. — М. : Мысль, 1991. — 299 с.
15. Ковалевский Г. Т. Обоснование трудовой субстанции частей общественной стоимости при социализме / Г. Т. Ковалевский // Стоимость в условиях социализма. — Минск : Наука и техника, 1971. — С. 86–138.

КАТЕГОРИИ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА И СТОИМОСТИ РАБОЧЕЙ СИЛЫ: ИСТОРИКО-ГЕНЕТИЧЕСКАЯ СВЯЗЬ

Носик Е. Н.

Доказано, что категория стоимости рабочей силы является исторически исходной клеточкой человеческого капитала, а их содержательную связь определяют категории «человек», «рабочая сила», «стоимость рабочей силы», «необходимый и прибавочный продукты». Развитие экономических категорий определено как единство трансформаций чисто экономической и социальной составляющих их содержания. Обосновано повышение роли социального капитала как составляющей человеческого капитала в период постиндустриальных преобразований.

Ключевые слова: стоимость рабочей силы, человеческий капитал, формационный и цивилизационный подходы, социальный капитал, экономика знаний.

CATEGORIES OF HUMAN CAPITAL AND LABOUR COST: HISTORICAL-GENETIC LINK

Nosik E. N.

The category of the labour force is historically the original cell of human capital, and their meaningful communication define the category of «persons», «labour», «labour costs», «necessary and surplus products» are proved. Development of economic categories as the unity of transformations in the economic and social component of their content are defined. Enhancing the role of social capital as a component of human capital in the period of post-industrial transformation are justified.

Key words: cost of labor, human capital, formation and civilization approaches, social capital, knowledge economy.

УДК 331.101.262

ДОХОДЫ НАСЕЛЕНИЯ КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА

*А. В. Квитка, кандидат экономических наук
Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина*

Исследовано многогранное влияние доходов населения на развитие человеческого потенциала. Аргументирована фундаментальная роль этого фак-